

ADATOK A RÉGI MAGYAR SZÍNPAD FÖLSZERELÉSE TÖRTÉNETÉHEZ.

I.

A régi magyar színészet beléletéről, leszámítva a hatóságok ítélete alá bocsátott perpatvarokat és nagyobb botrányokat, édes keveset tudunk. Melyek voltak kezdetben a színpadi műszavak, honnan vették azokat és mennyiben mondhatók eredetieknek vagy magyarosítottaknak, ruhatáruk hogyan volt fölszerelve, a színpadi gépezet a fejlődés minő fokán állott s így mennyiben felelhettek meg külsőségekben is (mint ruházat, butorzat, disztítés) részint a korhűségnek, részint az akkori színpad jogos követelményeinek? Mind oly kérdések, melyekre ma még, hiteles adatok szűkében, felelni nem birunk. Valószínű, hogy a színpadi műszavak jó részét a német színpad műnyelvéből vették át, mint azt a jelenleg használatban levők sejtetik, de lehettek eredetileg képzett vagy a régi magyar nyelvből kölcsönzött szavaik is.* A legnagyobb baj mégis az, hogy semmi idevágó hiteles följegyzés nem maradt reánk a magyar színészet első (1790—1796-iki) időszakából; pedig nagyon hihető, hogy az ekkor megállapított műnyelv került traditióképen forgalomba, midőn Kelemen László, néhány társával szövetkezve, keleti vándorútját megkezdé 1796-ban. Valószínű az is, hogy midőn a múlt század utolsó évtizedében és a jelennek elején az erdélyi és magyarországi színészet hullámgyűrűi Nagyváradon és Debreczenben találkoznak egymással, ez a műnyelv már módosulhatott és bizonyára magyarosabbá is válhatott, mert az erdélyi színészet némi s nem lehetetlen, hogy még akkor is emlékezetben élő hagyományra támaszkodott, melynek első nyomai elérhettek Felvinczy Györgynek 1696-ban kezdődő kísérlete idejéig. De ha nem élt is a XVIII. század erdélyi actorainál és actrixeinél ennek a dugába dőlt első kísérletnek az emléke: az erdélyi magyar színészek romlat-

* Az előfüggöny jelzésére Versegly a *serge* régi magyar szót használja; Kelemen Lászlónál rendszeren *kárpit*, egy 1794. évi kéziratban *rekesztő kortina* fordul elő.

lanabb nyelvérzéke bizonyára alkalmasabb, magyarosabb színpadi műszavakat alkothatott, mint a magyarországiaké. Ezek ugyanis ezenfölül Pesten, a honossá vált német színészet külső dolgainak, műszavainak átvételére nagyobb kényszer alatt állottak, mint az erdélyiek Kolozsvárott, hol a német színészet távról sem volt oly annyira otthonos mint Pesten vagy akár Nagy-Szebenben vagy Brassóban, mint azt gyorsabb tönkrejutása is igazolja.

A magyar színészet multjának ez a része eddig senkit sem érdekelt. Színpadi ruházatokról, bútorokról és egyéb felszerelésekről szóló egyetlen kinyomatott leltárat sem ismer irodalmunk s eddigelé nem vette senki magának azt a fáradságot, hogy legalább a jelenleg forgalomban lévő színpadi műszavakat közzé tegye.

Itt is tehát tapogatódnunk kell, mint a személyi érdekű részletek félhomályában s vagy azt kellene hinnünk, hogy első színészeinknek színpadi ruházatra pénzek nem jutott és polgári öltözetben adták még a lovagdrámákat is, hogy a színpadi ruházatok ép úgy kölcsönzésekből verődött össze, mint egy-egy vidéki színtársulatnál manapság is.

Azt hisszük, nem túlzott Balogh István, midőn első vándor színtársulatuk (1813 körül) saját ruhatáráról a következő mulatságos adatokat hagyta reánk: «A ruhatár leginkább csak egy *Toga* nemből állott, ez térdig ért és csak színe különbözött: veres, sárga, fekete, fehér. *Abból került ki majd minden jelmez.* Ha spanyol darabot adtunk, puflikat varrtunk reá, tricot, czipő, öv, tollas kalap — kész a spanyol. Ha Bátori Máriát adtuk, lefejtettük a puflikat, magyar dolmány-nak (!) mentének (!) alakítottuk. *Ha látta a néző, hogy e lényeges sevédeszközök híjával vagyunk, elengedte, csak a színdarab meséjét adjuk jól, összevágólag.*» Ime, a szegénység leleményessége könnyen pótolta a hiányokat és viszont az a vidéki naiv közönség, mely tán soha sem látott még magyar «theatristákat», szívesen megelégedett mindennel, ha összevágó volt az előadás.

Hogy miként került össze a vidéki magyar színészek készlete és ruhatára, ezt Balogh István, (a magyar színészet ezen eddigelé nem igen méltatott jóízű humoristája, kinek följegyzései részint kéziratban vannak, részint eldugva talál-

hatók, régi újságok és naptárak lapjain) ekként beszéli el egy más helyütt. A Károlyi grófok nagykárolyi jószágának inspectora a következő módon fogadta a nála megjelent és színpadi készletekért könyörgő magyar színészeket, kiket mint director Balogh István vezetett eléje: «Volt itt azelőtt cancellista koromban — így kezdte az öreg inspector — még midőn a mostani grófok atyja élt, az iskola-épületben egy teatrum, melyben dilettansok játszottak, mert a megboldogult gróf nagyon szerette a teatert; minden tisztjének ki csak németül tudott, részt kellett abban vennie; ki nem tudott játszani, annak néznie kellett mint kínlódik a többi és az öreg úr nagyokat kaczagott, mint törte a sok zsíros szájú magyar a finom német szót; de biz azt a színházat elbontotta a tisztség, granariumnak, hambárnak használja, hanem *a ponyvák még többnyire mind meg vannak a hozzá tartozó masineriával; még elődöm hordatta föl a bivalypadlásra, gondolom lesz még ott annyi, hogy egyikét kis darabot elé adhatnak benne, ámbár sokszor jött már panasz hozzám, hogy a rabok ha oda vették magokat kik már szabad lábon tesznek szolgálókat az udvaron, sokat elhordtak kapcsáznak a bocskorjokba*» Színészeink fölmentek aztán a bivalypadlásra és a mit megkímélt a rabok jószívűsége, azt lehordták: egypár függönyt, oldalszárnynyal; találtak még ott hengereket, csigákat, kötelet, lámpást és csillárt, a legnagyobb össze-visszaságban egymásra hányva. Az egyik színésztárs pompásan tudott festeni, «mint azon a tájon senki jobban» és csakhamar készen állott a színpad. Akadt ott még egy pár ruha is, amihez a magokét hozzáadva, bátran néztek az előadás elé, mely előre is fényesnek ígérkezett. Valóban nálunk a XIX. században ismétlődtek Scarron Roman comique-jának jelenetei!

Természetesen mégis csak másképp kell képzelnünk a magyar színészet viszonyait a század elején a vidéken, és másképp Kolozsvárott, meg Pesten főképp. A közönség műveltebb volta, a versenyző és ellenséges állást elfoglaló német színészet pompája, arra kényszeríték a magyar színészeket, hogy ilyen főhelyeken ne a szegénység rongyaival koldulgassanak össze irgalmat és támogatást, sőt ellenkezőleg, hogy épen a fény és pompa rokonságával is csorbítani törekedjenek a verseny veszedelmességét. Ily helyeken tehát múlhatatlan

volt, hogy színészeink díszesebb ruhatárral, csinosabb fölszereléssel bírjanak. A pesti első magyar színtársulatnak volt is szép díszlete, mint azt az 1796 és 1815 utáni átadási esetekből gyaníthatjuk, mert a német színigazgató bizonyára kopott, vagy csúnya díszleteket nem vett volna át drága pénzen. Azt is tudjuk, hogy a pesti első m. színtársulat előfüggönye díszes festményvel ékeskedett és színészeink a megyék adományából sokat költöttek díszítésre, fölszerelésre. Bővebb adatok hiányában erről közelebbit nem mondhatunk. Érdekes fordulatot képez azonban a magyar színpadi ruházatok és fölszerelések történetében az 1804-ik év azon eseménye, midőn gróf Károlyné, megyeri színháza ruhatárát oda ajándékozta Debreczen városa színészeinek. Ezt a leltárat nem ismerte eddigelé a magyar színészet története. A Mérey-féle gyűjteményben, mely tavaly került Thallóczy úr szíves közvetítése folytán a Kisfaludy-társaság, és ennek elnöksége útján a Múzeum birtokába, egy nagyobb leltárat találtunk, mely, bár nincs reávezetve, hogy melyik évről szól, de kétségbevonhatlan bizonyossággal csak az 1806—1815-iki pesti időszakra vonatkozhatik, mert csak ily úton kerülhetett a Mérey-család birtokába, de az a körülmény, hogy benne külön föltüntetve találjuk a törzsvagyton mellett a debreczeni, a pesti és a szegedi szerzeményt, két dolgot tesz kétségtelenné: 1. hogy ez a pesti színtársulat 1806—1815-iki évi leltára, azon időből midőn Mérey-gondozása alatt állott a Wesselényi báró pesti színtársulata; 2. hogy benne foglaltatik (a «Debreczeni köntösök» megkülönböztető czíme alatt) a gr. Károlyi ajándéka a debreczeni színészek javára — legalább jó részben. Kettős jelentőséggel bír e kézirat, mert nemcsak a magyar színészet történetéhez nyújt eddig ismeretlen adatokat, de fogalmat nyerhetünk arról a fényről is, mely a megyeri magán színpadról kápráztatta a főúri nézőközönség szeméit. Nem hihető, hogy ez képezte a megyeri színház összes ruhatárát, de még így is mint annak töredéke, legbecsesebb tulajdonát képezte a magyar színtársulatnak Pesten.

Ezen, alább egész terjedelmében közlendő ruhatári alapeljárás, az előttünk fekvő folio füzetben négy részből áll, melynek első fele (A-val jelöltük), a törzsvagyont jelenti. A szo-

kásos módon csoportosított jegyzék a *Régi magyar*, *Mostani magyar*, a *Török*, a *Görög*, a *Régi német*, *Mostani német*, *vad és szerecsen* ruházatokat külön-külön mutatja ki. A mai viszonyokhoz mérve, szegényesnek volna mondható ennyi törzsvagyton, de a század elejét véve mértékül, már mint törzsvagyont is elég figyelemre méltónak állíthatjuk. A legtekintélyesebb számmal (egyenként 27-tel) a magyar és német öltönyök vannak képviselve. És ez nem is képzelhető másképen egy oly időben, midőn a hazafias- és Ritter-drámák divatja a ruhatár ezen részének a legkiválóbb gondozását követelte meg. A török ruhatár 19 darabja (mely szintúgy mint az előbbieké tetemesen szaporodott a későbbi szerzemények és ajándékok által) lehetőleg kiegészítője volt a magyarnak, mert míg keleten játszó színdarabunk kevés volt akkor (*Földántha jeruzsálemi királynő*, *Lanassa*, *Pikkó herceg*, *Zaide* stb.), addig a magyar drámák legtöbbször nem hiányzott a török mint ellenfél (pl. *Zrínyi Miklós* kétféle átdolgozásában, *Hunyadi János a szendrői várban* cz. érzékeny játékban, *Cserny Györgyben*, *Budavár visszavételében* stb.). A vad és szerecsen ruhákat a Kotzebue-divat tette szükségessé: *Az indusok Angliában*, *A spanyolok Peruban*, a *Szerecsen rabok*, a *Szerecsen leány* stb. ott ékeskedtek a műsoron mint tanúságtételei egy érzelgős iránynak, mely a legnemesebb, legfinomabb érzelmeket belé komponálta a félig ismert vad népekbe, mintegy azt akarván elhíttetni a közönséggel, hogy az emberi jó tulajdonok összessége, ragyogó tisztasága csak a vad állapotban élő emberek-nél található még föl, ellentétben a megromlott «művelt» világ embereivel.

A görög ruhatár szegénységét szomorúan jellemzi az a hat tétel, melynek sorában mulattató őszinteséggel 4 rossz *fakard* és egy pár rossz sisak is szerepel.

Római öltözetet nem találunk e jegyzékben felsorolva, a mi meglepő, mert görög, és római tárgyú darab egyaránt volt a műsorokon, mint *Coriolanus*, *Regulus*, *Lauzus és Lidia*, *Perseus és Andromeda*, *Codrus*, *Nagy Sándor*, *Themistocles*, *Theseus és Ariadne*. Hihetőleg a Balogh módszere szerint segítettek Pesten is magokon s a tógává varázsolt lepedő hihetetlen sokféleségével, feledtette a ruházat kezdetleges voltát.

Korhúségről öltözetek dolgában tehát nem igen lehetett

szó ez időben. De ez a körülmény akkoriban nem volt föltűnő, midőn a drámák korhűségét sem vették olyan komolyan. Ruhatár és drámairodalom (a divatban lévőt értjük) nagyon jól összeillettek. A hallgatóság képzelő ereje csak annál élénkebben működhetett, mert a mi a korhűségből hiányzott, azt mindenki a maga ízlésének leginkább megfelelően hozzá gondolhatta. A könnyen hívő valónak vette a látottakat és egy cseppet sem akarta rontani élvezetét üres kétkedéssel; a kétkedő pedig legföljebb bosszankodott egy kevéssé s aztán maga is belényugodott helyzetébe, mert végre is első sorban a mese és az előadók kötötték le figyelmét.

Ma már hihetetlennek látszik, hogy a francia drámairodalom görög és római hőseit, hajporozott parókákban és XIV. Lajos korabeli bő rokolyákban játszották; hogy az angol Garrick Hamletet és Macbethet a saját korabeli ruhában és hajdíszszel, Siddons pedig lady Macbethet szintén bő szoknyában játszotta, aztán hogy Németországban egészen a gróf Brühl costume-reformjáig a csatos czipő, magas harisnya, paróka, fodrozott ingelő stb. annyira elmaradhatatlan volt minden szerepnél, hogy még a lovag-drámákban is csak a polgári ruha fölé vetett köpönyeg jelképezte a sisakos, nagyhangú Rittert. És mégis ez a kor volt a francia, angol német színpadok fénykora s a közönség nem sokat gondolt a darab alatt a korhű ruházatra, sőt inkább akkor kezdett csak el csodálkozni, midőn megszokott alakjai egyszerre korhű jelmezekben jelentek meg előtte!

Távol áll tőlünk az, hogy e kort állítsuk föl elérendő eszményképül, de viszont kétségtelen, hogy a meiningeni herczeg színészeinek a legapróbb részletekig menő korhűsége ép oly kevéssé szolgálja a drámairodalom és színpad valódi érdekeit, mint a színpadi külső hatás eszközeinek teljes elhanyagolása. A korhűség elleni vétségekben magyar színészeinkre a kényszer legelfogadhatóbb ménttségül kínálkozik és csak annál nagyobb dicsőségökre szolgál, hogy ily kezdetleges eszközökkel is ébren tudták idegenkedő közönségünk érdeklődését tartani és általa megmenteni a magyar színészetet a végleges elbukástól.

Ha a törzsvagyont képező ruhatár 94 tétele inkább szegényes mint fényes tőkét képvisel, az előttünk fekvő jegy-

zék második fele a «Debreczeni köntösök» cím alatti (B-vel jelöltük), mely a Károlyi grófok megyeri színháza fényes rococo-jelmezeinek tekintélyes részét képviseli, bizonyára megérdemli még a mostani fogalmak szerint is a díszes elnevezést. A ruhatár ez a fele azt mutatja, hogy színészeink egyes darabokban, a mi a ruházatot illeti, szokatlan fényt tudtak kifejteni, mely kiállta a pesti német színház ismert gazdagságával a versenyt. A selyem és posztóruhák, a paraszt- és szolgáló köntösök, ha számra nézve nem is, de minőségre, kiállításra bőven pótolták a törzsvagyon hiányait.

E gyűjtemény egyik legérdekesebb tétele a 33. sz. a., mely szerint «*Hamlet Lelkinek való köntös*» három is állott rendelkezésükre. Jellemző adat, mely erősen támogatja eddigi kutatásaink azon eredményét, hogy Hamlet a magyar színészet legállandóbb műsor-darabja volt 1794-től kezdve, és a magyar vidéki színészet is többször adta, mint Anglián és Németországon kívül bármely más nemzet színészete.*

A ruhatár pesti szaporodása (C. alatt,) nagyon kevésnek mondható s inkább csak egypár magyar ruhadarabra szorítkozik. A szegedi szaporodás (D. alatt.) szintén jelentéktelennek jelezhető. A rendszertelenség mutatja, hogy ez is mint a pesti, ajándékokból állhatott össze.

E gyűjteményben egyike a legföltünőbb dolgoknak, hogy puskát, pisztolyt egyet sem sorol föl. Kölcsönzésekből pótolták-e a mutatkozó szükségét vagy pedig minden színésznek, volt legalább egy puskája, pisztolya, a mely utazásaikban (more patrio: gyalog sokszor; szekéren nagy ritkán), védelmi eszközül szolgált? Nem tudjuk eldönteni. De tény, hogy a sok «herosi» darab miatt nem lehettek el nélkülök. A lábbelik száma is csekély és e szerint vagy a sajátjaikat kényyszerültek használni a színpadon is, vagy várniok kellett egy olyfajta Mæcenas eljövételére, mint a minő báró Sennyei volt, aki egy ízben 100 pár «dáma-czipőt» ajándékozott Balognak és társulatának és hozzá ezek a czipők «oly mes-

* A weimari színpadon, azon idő alatt míg annak élén Goethe állott (1791—1817) összesen csak 20-szor fordult elő Hamlet — tehát nem is jut minden évre 1—1 előadás. Nálunk nem volt saison a vidéken, a melyben ne adták volna legalább egyszer Hamletet, Kazinczy ismert prózai fordításában. (Das Repertoire des Weimarischen Theaters etc. Dr. C. A. H. Burkhardt. Hamburg u. Leipzig 1891.)

terileg voltak elkészítve, hogy kisebb nagyobb lábakra egyaránt alkalmasak voltak». Szegény Balogh, aki maga is részt vett a pesti színtársulatban (1810—1813-ig) «csodálkozásában nem tudott hova lenni». Ízlését tehát nem kényeztették el cipők dolgában, a pesti állapotok. A jegyzékben nincs is női cipő egy sem, női ruha is csak 3—4 összesen s az sem egyöntetű tetőtől talpig. Színésznőink a saját ruhájokra nézve teljesen a magok képzelő erejére vagy Mæcenásaik nagylelkűségére voltak hagyatva.

A kardok legnagyobb része csupán — fakard és néha még az is rossz (50. és 87. sz. a.). Süvegek dolgában sem igen gazdagok s a *megaranyozott rézláncz*, meg az egyetlen villámló masina, az «egy nagy csengetyűvel» közel juttatják fölszereléseiket a vidéki mértékhez. Szóval nagy fény mellett nagy szegénység; rendszeres szerzemény helyett az ajándékok sokfélesége, össze nem illő tarkasága. Innen magyarázható, hogy 12 pantallér, 13 db. világos-kék és egyéb selyemfrakk mellett alig lehet 3—4 teljesen egyöntetű magyar ruházatot összeállítani. A debreczeni ruhatár képezte az egész gyűjtemény legtöbbet érő részét. Hogy mily árat képviselt a ruhatár ezen része, azt egy szomorú adatból hozzávetőleg sejtethetjük. Midőn Debreczen városa visszakérte Vida László igazgatótól a Károlyiné odakölcsönzött ruhatárát, Vida tudatta az érdemes tanácscsal, hogy ebbeli óhajtásuknak nem felelhet meg, mert a ruhatárt 1700 frt erejéig — adósságterheli s míg ez nincs kifizetve, addig szó sem lehet a visszaküldésről.

Idáig jutott a pesti színtársulat. Mehetett 1815-ben vándorútra a szegényes törzsvagyonnal s a szegedi és pesti ajándékok össze nem tartozó ruhadarabjaival. Örülnie kellett, ha a vidéken egy-egy műpártoló főúr egy banderialis kardot, pisztolyt, nadrágot meg mentét és csákót ajándékozott «drága arany paszománttal» szegélyezve. Így aztán a vidéki magyar színész jólelkű adományokkal, életrevalóságát jellemző ügyességgel kicsikart lim-lomokkal tengette, víg epizódokban ép úgy, mint sanyarú nélkülözésekben gazdag életét. Nem lehet csodálnunk aztán, hogy midőn Nagy Pistának, a debreczeni színésznek, gróftot kellett játszania és illő ruhát kért igazgatójától, Sándorfi orvostól, ez őt azzal utasította el,

hogy *lofjon magának ha kell(!)*, mire az élelmes actor a saját igazgatója előszobájából, az adott tanácshoz híven, csakugyan egy teljes úri öltözetet csent el. Szerencsére e tettével jólelkű nevetésre indítja a színdarab előadása alkalmával az eleintén meglepett, de később az egész dolgot mulatságos oldaláról vevő áldozatra kész Sándorfit.

De hogy még az ajándékokhoz is mily nagy áron jutottak színészeink Pesten is, álljon itt záradékul Balla Antalnak (a ki úgy szerepel, mint «Segítője a magyar Theatralis Társaságnak») 1807-ből kelt ajándékozó levele. «Hazámhoz és Nemzetem nyelve gyarapodásához buzgó szeretetből két selyem magyar köntöst, mellynek *egyike* hamuszín gradianopel legerősebb selyemből materiából álló mindenféle színű selyemmel kivarrva, nersz prémmel kiprémmet mentét, hasonló dolmánt és nadrágot; *másika* pedig áll setét sárga selyem materiából, igen gazdagon ezüst pillangókkal kivarrva, hasonlóképen a mente nerszel prémezve, a dolmány selyem, a nadrág pedig jóféle selyem posztó gazdagon pillangókkal kivarrva; a fent írt két rendbeli köntöst, a M. Theatr. Társaságnak olly formán ingyen és minden fizetés-nélkül ajándékozom, hogy ha a Társaságnak állandósága leszen örököszen, ezen által adott ruhához semmi jussom ne légyen; ellenben azon esetben, ha hogy állandósága nem lenne és hamarjába ismét eloszolna, akkoron kótyavetyére ne mennyen, hanem nekem s successorimnak vissza adattassék.

Ámbár ugyanezt nem mint kötelességet, hanem mint az Társaság erántam való szívességét *reménylem, hogy egy esztendőre szolgáló biléttel azon M. Társaság engem hasonlóképpen megtisztelni fog, hogy a midőn a játék itt Pesten tartatik, magam, vagy familiámhoz tartozó személy a kinek a bilét adatatik, szabadon és fizetés nélkül az játék nézésére bemehessen.*

Ismét. A minemű papirosra írott és léczekre felvont decoratio az előbbeni Magyar Társaságnak [az 1790—1796-ikit értheti] még meg maradtak és kezeimnél vagynak, azokat is minden pénz nélkül kész vagyok odaadni.

A fellebb írtakon fellyül:

Még ajándékozok egy veres király szín skarlát posztóból álló lajblit, *mellyen ennek előtte volt dupla arany paszománt;* de az róla le fejtve lévén, a Társaság arra varattathat

hamis arany avagy Lioni arany paszomántot, mely a gyertyánál szintén úgy fényleni és ragyogni fog, valamint az jó arany.»

Balla ajándékát nem találtuk följegyezve a ruhatári jegyzékben — hihetőleg vissza kellett azt adniok, miután a magyar színészeknek nem lehetett Pesten «állandósága örökösen».

Az 1815-ig terjedő időszak mindenesetre emelkedést jelent a magyar színpadi fölszerelés történetében — az ezt követő időszak: a vándorlás kora, egészen a nemzeti színház megnyitásáig, Erdélyben a kolozsvári színház fölavatásáig (1821) a hanyatlás idejének mondható. Az emelkedés és fölvirágzás újabb kora az első állandó színház megnyitásától számítható, midőn a fényesen fölszerelt színpad el nem lehetett többé tisztességes, rendszeres ruhatár és díszítés nélkül.

II.

A Magyarországi Nemzeti Játszó Társaság Köntösseinek Laistroma.

A) Régi Magyar.

1. Virágos fél selyem magyar dolmány, sárga csipkével, nagy gomb.
2. Alma szín zöld dolmány, sárga réz paszamantal.
3. Tenger szín materia dolmány sárga paszomantal.
4. Megy szín materia dolmány, sárga paszom.
5. Sárga *krádl*¹ dolmány.
6. *Király szín*² materia dolmány, fejr pasz.
7. Habos megyszín materia kurtább dolmány, sárga pasz.
8. Kék materia dolmány, rövid.
9. Kék *kasztor*³ kurta dolmány.
10. 5 hosszú dolmány bagariából 2 veres, 2 zöld, 1 sárga (ócskák).
11. 3 süveg *felberből*.⁴
12. 5 Magyar öv.

¹ Csíkos barchent.

² Bíborszínű.

³ Kasztor (castor: Bieber) stb. Ballagi Magyar-Német Szótár. VI. kiad.

515. lap.

⁴ Félbárony, kenderbárony (Felber). Ballagi Mór, N. Szótár, 343. l.

13. Egy pár csizma veres materia.
14. Megy színű materia hosszú mente sárga pasz.
15. Alma szín mente, fekete prém, fejtér paszom.
16. Világos kék materia mente, sárga pasz.
17. Egy gallér fejtér *felberből*.

Mostani Magyar.

18. Gránát szín hosszú mente, ócska.
19. Kék posztó mente, sárga gomb, sárga pasz.
20. Veres posztó, kurta dolmány, fejtér pasz.
21. Veres posztó nadrág 2. egy paszamántos.
22. Alma szín materia nadrág, fejtér pasz.
23. Fekete, civilis hosszú mente, dolmány, öv.
24. Materia civilis mente, *nyertz*¹ prémmel.
25. Par szín újjas, és ujjatlan dolmány és egy nadrág.
26. Fejtér *flaner*² nadrág, veres pántlikával.
27. Buza virág szín paraszt dolmány, veres pasz.

Török.

28. Megy szín materia *stikerezett* kaftán.
29. *Király szín* materia kaftán sárga csipk.
30. Zöld materia kaftán fejtér csipk.
31. Sárga *kasztor* kaftán, szürke prémmel.
32. Zöld *rasa*³ dolmány.
33. Veres *kasztor* kurta dolmány, fekete prém.
34. Sárga *kasztor* kurta dolmány 2.
35. *Király szín* stráfós selyem bugyogó.
36. Fejtér bugyogó ezüst és kék *veszszökkal*.⁴
37. 3 stráfós *Arginet* (?) bugyogó.
38. Sárga *krádl* bugyogó.
39. Megy szín materia bugyogó.
40. Zöld *kasztor* bugyogó 2.
41. Sárga *kasztor* bugyogó.
42. 7 Török kés fábol.
43. 4 pár *pantofli*.
44. 4 turban, 1 zöld, 3 fejtér, sárga pasz.
45. 4 fejtér *kicsi sapka*.
46. 2 materia sapka, 1 zöld, 1 veres, 6 veres vászonból.

¹ Nyércz v. nércz (Nörz, Heu-Marder) I. Ballagi M. Nt. Sz. VI. k. 735. l.

² Flanel.

³ Félvászon ruha (der Rasch), I. Ballagi M. Nt. Sz. 827. lap.

⁴ Csíkokkal?

Görög.

47. 4 pánczél bagariából, 2 kék 2 hamuszín.
48. Hamu szín bagaria *stikerezett* pánczél.
49. 5 *Surtz** kékféle [?] színű materiából.
50. Két selyem *surtz*, fehér csipk.
51. 4 rozsz fakard és rozsz sisakok.
52. 2 római tunica, hamuszín kásztorból.

Régi Német.

53. Megy szín selyem palást, sárga csipk.
54. Fekete bagaria palást, fehér csipk.
55. Király szín palást, sárga pasz.
56. Fekete *atlatz* palást 2.
57. Veres *damiz* prusli.
58. Egy rend béli pánczél, viaszos vászon.
59. Négy *jankétli* kféle [?] színű.

Mostani Német.

60. 2 fehér uniformis kaput, 1 posztó 1 materia.
61. Olajszín posztó kaput, képes gombokkal.
62. Sárga stráfu karton kaput ócska.
63. Viola szín strafos karton kaput ócska.
64. Fekete materia kaput 2.
65. Liberia kaput csuka szín.
66. Kék frak, nadrág, veres lajblí gyermeknek.
67. Hamu szín rekli és nadrág gyermeknek.
68. Fejér materia rekli.
69. Hamu szín materia rekli.
70. Sárga *kasztor* rekli.
71. Granát szín materia bugyogó.
72. Zöld materia lajblí.
73. hamu szín posztó lajblí.
74. Kék *kasztor* lajblí.
75. fekete materia lajblí.
76. 2 Veres dragoner, fekete hajtókával.

Vad és Szerecsen.

77. 6 szerecsen köntös egész rendbeli.
78. 3 párducz bőr, sárga *kasztorból*.

* Elöl és hátul összeérő kötény, oldalt jobbról, balról nyílással.

79. Asszonyinak való tunica, világos kék atlatz.
 80. 2 rekli és nadrág, fekete bagariából.
 81. 1 *surtz* zöld materiából.
 82. 1 köpönyeg sárga *lintzer tzáj*ból.*

Külömbféle.

83. 8 Szarándok köntös, és 8 bot.
 84. por köpönyeg, fehér gyolcsból.
 85. Tarisznya a csörgő sapkával.
 86. 3 spádé.
 87. Két magyar kard, és 1 civilis, rosz.
 88. Egy nagy csengetyű.
 89. Villámló masina.
 90. Tirolisi öv.
 91. Egy meg aranyozott réz láncz.
 92. Egy csomó gomb.
 93. Megy szín párna haj.
 94. Kardra és kalapra való portupé.

B) *Debreczeni kontösök.*

1. Liba szín ki varott selyem frak, bugyogó, lajbli.
 2. Megy szín selyem ki varott frak, bugyogó, lajbli.
 3. tubák szín posztó ki varott frak, bugyogó lajbli.
 4. 6 Francia uniformis, 5 veres bugyogó 6 veres lajbli.
 5. 13 világos kék frakk.
 6. Fekete posztó frakk, *kazimir*** bugyogóval.
 7. Szederjes posztó jankerli veres hajtókával.
 8. Szalma szín ritter jankerli 2.
 9. rekli és bugyogó, sárga réz fonálból.
 10. Zöld materia rékli paszomántos, ehez bugyogó, lajbli.
 11. Veres materia kaput.
 12. Sárga *lintzer tzáj* török rekli 2.
 13. Zöld materia török felső ruha 2.
 14. 4 Török bugyogó.
 15. 2 veres *lintzer tzáj* kaput.
 16. Gránát szín kaput, hozzá lajbli.
 17. 2 Anglus uniformis.
 18. Kávé szín materia kaput és bugyogó.

* Koczkás czérnaszövet.

** Bőre szabott lengyel nadrág?

19. Veres uniformis kaput 2.
20. Világos kék palást fejér pántlikával.
21. Veres *lintzer tzáj* jankerli, bugyogó.
22. Zöld német kaput, hozzá lajbli.
23. Zöld világos fél selyem slafrak.
24. Zöld materia jankerli és veres palást.
25. Kávészín kaput.
26. Arlekinnek való rekli és nadrág.
27. 4 paraszt rékli és lajbli.
28. 2 paraszt leánynak való rekli.
29. paraszt gyermeknek való lajbli és nadrág.
30. 2 paraszt fekete rekli.
31. 6 vad ember köntös és 5 *surtzli*.
32. 3 sárga ritter jankerli és bugyogó.
33. *Hamlet lelkinek való köntös 3 darab.*
34. Fekete rekli és *pufli*.
35. Veres stráfós kanafasz slafrak.
36. 4 szalma szín gyolcs török felső ruha.
37. 3 Matrosz köntös.
38. Veres vászon török rekli.
39. Sárga *Anginet* nadrág és rekli.
40. Veres asztal terítő.
41. Négy veres francia sapka.
42. 5 darab veres materia.
43. Zöld *surtz*.
44. 8 mej vas.
45. 6 bádóg sisak, 1 taré nélkül.
46. 9 kalap.
47. 4 spádé.
48. 12 *pantalér*.
49. Krézlik.
50. 2 paraszt köntös.
51. Kék gyolcs palást és *pufli* zöld stráffal.
52. Sárga ritter rékli gyermeknek.
53. Szakácsnak való rékli.
54. Két veres posztó *posztilion* rekli fejér paszom.
55. 3 asszony lajbli és 2 *mejre való*.
 - 3 *nadrág hám*.
 - 4 pár kesztyű.
 - 5 katona nyakravaló.
 - 1 *saboba*.
 fekete *bagaria* bugyogó.

1 pár hamuszín 1 pár fekete papucs.
 egy csomó öv.
 Egy pár *klápli*.*

C) *Pesten szaporodott.*

Király szín dolmány, sárga pasza.
 buza virág szín dolmány, fehér paszom.
 Világos zöld dolmány, sárga keskeny pasz.
 2 setét kék nadrág, rekli és lajbli.
 1 pár fehér paszamántos csizma.
 2 veres nadrág, sárga pasz.
 egy öv paszamántos.
 2 Tiszti csákó arannyal.
 2 forgó.
 1 vég fátyol el darabolva.
 fehér kalpag.
 2 szürke liberia frak, fehér pasz.
 kék materia mente nadrág dolmány fehér pasz.
 kék materia mente nadrág dolmány fehér sinorral.
 setét zöld *stikkerezett* mente lajbli, nadrág nyertz prémmel.
 Kávészin mente nadrág dolmány.
 baraczk virág szín *stikkerezett* mente, dolmány, nadrág.
 Fejér uniformis frakk.
 Megy szín selyem mente, lajbli nadrág nyest prémmel.
 Fejér *stikkerezett* lajbli.
 Kék posztó mente *felber* prémmel, hozzá lajbli, nadrág.
 egy selyem, és 1-ször *fel szegzett* kalap.
 Alma szín asszony köntös fejér paszamántal.
 1 fekete főkötő.
 fejér materia nadrág.
 6 megy szín materia magyar dolmány.
 1 nagy fekete dolmány.
 1 veres csizma réz sarkantyúval, sárga pasz.
 1 zöld csizma ezüst csipk. = 1 fekete aranyos, egy fejér aranyos.
 1 pár fejér, és 1 pár fekete selyem köntös-újj asszonymak való.
 1 stabilis tisztnek való *kupli* csattal.
 1 ritter kard.

* Hajtóka (Aufschlag) katonaruhához.

D) *Szegeden szaporodott.*

- 1 Fejér dragoner.
 fekete hosszú magyar mente.
 fekete posztó mente, lajbli *kazimir* nadrág.
 liberia dolmány fejér sinorral, más sárga sinor.
 egy huszár kék mente.
 5 régi magyar dolmány.
 1 baraczk virág szín frakk.
 liberia mente, tarka sinorral.
 két sárga sinor öv.
 egy gyalog tisztí öv.
 1 paraszt fejér rékli.
 1 kék katona nadrág, s 1 veres.
 1 gyalog kard *kuplival*.
 1 csikos török bugyogó gyermeknek és felső ruha.
 Veres frakk, sárga bugyogó, és lajbli.
 1 zöld és egy fekete asszony váll.

BAYER JÓZSEF.

HOL SZÜLETETT BÁRÓ KEMÉNY ZSIGMOND?

Mielőtt közleményem e kérdésre biztossággal felelné: talán nem hiában újítom fel az olvasó emlékében a kitűnő frónak id. Szász Károlyról szóló emlékbeszédét. Az oratio befejező fordulatában mélyen megindulva érinti a szónok saját egyéniségét, s bár akkor hosszú és érdemes út állott már mögötte dicső pályájából, habozó szerénységgel veti fel a kérdést: vajon az utókor találni fog-e az ő működésében valami érdemest, s midőn fejfáját is ledönté az idő, akadnak-e csak egynehányan, vagy talán csak egy is, a ki munkáit olvasva némi érdeket igyekszik irántuk gerjeszteni. Kemény elsőrangú tehetség volt a lángész önállóságával s a tudós ismeretével együtt, előkelő származása, a fényes multú ősök még nagyobbra emelik a közönség szemében: s mégis nincs a magyar írók között egy is, a kiben az egyéni becsvágy kevésbé lett volna kifejlödvé. Csak így érthetni, hogy élet-rajzánál az előbbi kérdés vár megoldásra.